

dr hab. Elżbieta Małgorzata Kłosińska, prof. UMCS

Instytut Archeologii UMCS

Plac Marii Curie-Skłodowskiej 4

20-031 Lublin

Tel. 501 202 053

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana magistra Witolda Szambelana
pt. *Późnohalsztackie mikroregiony osadnicze wokół grodzisk ludności
łużyckich pól popielnicowych. Multidyscyplinarne badania nieinwazyjne i
środowiskowe w oparciu o stanowiska w Komorowie, Gzinie, Bninie oraz
Szczecinku*

Archeologiczny życiorys Pana magistra Witolda Szambelana rozpoczął się stosunkowo niedawno, w momencie podjęcia przez niego studiów na Wydziale Archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Miało to miejsce w roku 2016. Swoje zainteresowania problematyką łużyckich pól popielnicowych Doktorant ukształtował już w czasie studiów, a potem konsekwentnie realizował je podczas pisania pracy licencjackiej (pt.: „*Osadnictwo z wczesnego okresu epoki żelaza na stan. Szadłowice 2*”) oraz magisterskiej (pt.: „*Osadnictwo ludności łużyckich pól popielnicowych w mikroregionie Bruszczewa. Analiza przestrzenna i środowiskowa*”), redagowania nielicznych jeszcze publikacji, a także podczas badań wykopaliskowych na konkretnych stanowiskach archeologicznych i w czynnym udziale w spotkaniach naukowych oraz projektach badawczych odnoszących się do zagadnień epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Wspomniane zainteresowania tego młodego badacza skryształizowały się ostatecznie na zagadnieniach wynikających z nieinwazyjnego i środowiskowego rozpoznawania stanowisk ludności łużyckich pól popielnicowych, czego wyrazem jest dysertacja doktorska.

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska Pana mgr. Witolda Szambelana, pt.: „*Późnohalsztackie mikroregiony osadnicze wokół grodzisk ludności łużyckich pól popielnicowych. Multidyscyplinarne badania nieinwazyjne i środowiskowe w oparciu o stanowiska w Komorowie, Gzinie, Bninie oraz Szczecinku*” została napisana na Wydziale Archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, pod kierunkiem prof. UAM, dr. hab. Marcina Ignaczaka i prof. UAM dr. hab. Jakuba Niebieszczkańskiego. Lektura pracy

przekonuje, iż Doktorant, poprzez swoje kilkuletnie nieinwazyjne prace w terenie, uzupełnione poprzez studia środowiskowe i zapoznanie się z literaturą przedmiotu, zyskał znaczną wiedzę na temat grodzisk ludności łużyckich pól popielnicowych, wypracowując do badań takich spektakularnych obiektów (oraz ich zaplecza) adekwatny warsztat. Pan mgr Witold Szambelan głównym celem swoich badań uczynił takie obiekty jak: Komorów, Gzin, Bnin oraz Szczecinek, obficie nawiązując do innych późnohalszackich grodów, m.in. do takich jak Biskupin, Wicina, Sobiejuchy i inne, a zatem do stanowisk będących „kamieniami milowymi” polskiej archeologii.

Recenzowana praca jest dziełem jednotomowym, niezbyt dużej objętości: 216 – to całość ponumerowanych stron, 197 stron liczy część tekstowa, 14 stron – zestawiona w odpowiednim porządku bibliografia, a pozostałe strony zajął spis tabel i rycin. Te ostatnie stanowiły bardzo obszerny zbiór (61), wszystkie barwne, były wykonane niezwykle profesjonalnie. Trzon dysertacji składa się z 6 rozdziałów tekstowych, poprzedzonych przez słowo od Autora oraz część wstępną. W tej ostatniej zaprezentowane zostały cele, zagadnienia i perspektywy badawcze odnoszące się do wybranych w dysertacji grodzisk ludności łużyckich pól popielnicowych.

W rozdziale 1 (*Metodyka badań*) zaprezentowany został wybór nieinwazyjnych działań, takich, które pozwoliły uzyskać satysfakcjonujące Autora rezultaty. Wspomniano m.in. o prospekcji magnetometrycznej, elektrooporowej, o użyciu georadaru i wykonaniu wierceń geologicznych. Materiały uzyskane podczas tych działań, takie jak makroszczątki roślinne, fragmenty drewna i kości podano datowaniu metodą C14, uzyskując na potrzeby dysertacji 37 dat radiowęglowych. Uzyskano też interesujące dane palinologiczne. Wspomagano się również wynikami prospekcji podwodnej, którą przeprowadzono w akwenach znajdujących się w pobliżu grodzisk.

Rozdział 2 (*Historia badań i stan wiedzy*) to bardzo obszerna prezentacja wybranych przez Doktoranta stanowisk. Cztery grodziska ludności łużyckich pól popielnicowych (Komorów, Gzin, Bnin oraz Szczecinek) zostały onegdaj częściowo rozpoznane metodami wykopaliskowymi, a badania przyniosły bardzo spektakularne rezultaty (dla mnie, skupiającej się w swoich studiach na różnych zachowaniach rytualnych we wczesnej epoce żelaza, szczególnie interesujące było przypomnienie znalezisk ludzkich szczątków na grodzisku łużyckich pól popielnicowych w Gzinie). Autor szczegółowo opisuje nie tylko historię odkryć w obrębie wymienionych grodów, ale też położenie i uwarunkowania środowiskowe. Ważnym elementem narracji jest tu opis rezultatów badań AZP, które przecież wskazują na istnienie mikroregionów osadniczych wokół tychże grodzisk.

W rozdziale 3 (*Charakterystyka fizjograficzna wybranych obszarów badawczych*) Doktorant zwięźle opisuje lokalizację stanowisk wobec form terenu, a także daje, moim zdaniem, trochę zbyt obszerną charakterystykę stratygrafii geologicznej terenów gdzie zlokalizowane są grodziska. Nieporozumieniem jest umieszczenie na końcu tego rozdziału trzech krótkich akapitów poświęconych chronologii grodzisk. Wydaje się, że te informacje powinny trafić do poprzedniego rozdziału (zwłaszcza że opierają się na danych publikowanych, a zatem należą do historii badań).

Najważniejszą częścią dysertacji są – moim zdaniem - kolejne trzy rozdziały: 4, zatytułowany bardzo lakonicznie – *Rezultaty*, 5, zatytułowany *Analiza porównawcza najnowszych rezultatów z wynikami dotychczasowych prac wykopaliskowych – interpretacja wyników* oraz 6, *Podsumowanie*. Autor drobiazgowo analizuje sytuację osadniczą w strefie około 5 kilometrów od poszczególnych grodzisk, próbuje odtworzyć preferencje osadnicze, wyróżnia mniejsze skupiska stanowisk. W każdej strefie buforowej te zjawiska kształtują się nieco inaczej. Bardzo istotne wydaje się również przyrodnicze tło tego osadnictwa. Pan mgr Witold Szambelan przedstawia drobiazgową analizę środowiska przyrodniczego i zmian przebiegających w jego obrębie w poszczególnych mikroregionach.

Szczególnie atrakcyjny do badań wydaje się być mikroregion z centralnym punktem – grodziskiem w Komorowie, położonym na jednej z wysp na Jeziorze Bytyńskim. Jak pisze Autor „Grodzisko w Komorowie objęte zostało najszerszym wachlarzem metod nieinwazyjnych” (s. 192). To sprawiło, że badania nieinwazyjne przyniosły tu spektakularne rezultaty. Odkryto tu m.in. pozostałości zabudowy mieszkalnej podobnej do tej jak na grodzie w Biskupinie. „Podłużne rzędy budynków mieszkalnych zorientowano na osi północny zachód – południowy wschód” (s. 103). Inne kapitalne odkrycia z tego grodu to np. regularnie rozplanowane ulice, a w Jeziorze Bytyńskim możliwe znaleziska mostu, czy łodzi.

Bez wątplenia, recenzowane dzieło odnosi się do bardzo obszernej i dość trudnej problematyki. Badania nieinwazyjne, czy studia środowiskowe na dobre zakorzeniły się w polskiej archeologii i otwierają przed badaczami nowe obszary poznawcze. To przyszłość archeologii, jednak w przypadku tak spektakularnych odkryć, jakie przedstawił w swojej dysertacji Doktorant, warto chyba wrócić do tradycyjnych metod wykopaliskowych, zwłaszcza w odniesieniu do grodu w Komorowie. Mam nadzieję, że to nastąpi.

Lektura tekstu była dla mnie przyjemnością, nie tylko ze względu na jego merytoryczną wagę. W dziełach naukowych wiele dla mnie znaczy także piękna polszczyzna i krótkie, wyważone, konkretne zdania formułowane przez autora/autorów (choć w recenzowanej pracy wskazać można pojedyncze niezręczności stylistyczne). Lekturę ułatwiał

również bardzo liczny, wykonany profesjonalnie materiał ilustracyjny: zdjęcia, ryciny, plany, mapy i tabele.

Lektura dysertacji nasuwa następujące konkluzje:

- mamy do czynienia z dziełem spójnym tematycznie;
- stanowi ono znaczące osiągnięcie badawcze;
- szczególnie ważnym w pracy obszarem poznawczym jest możliwość wykorzystania metod nieinwazyjnych i przyrodniczych;
- dysertacja została przygotowana bardzo starannie i kompetentnie, z rozległą znajomością powyższej problematyki;
- przedstawione wnioski merytoryczne są zgodne ze standardami polskiej archeologii;
- wiedza i nienaganny warsztat badacza to cechy, które dysertacja promuje w sposób wzorcowy;
- zgłoszone wyżej pojedyncze uwagi to raczej dyskusja z Autorem niż niezbędny warunek dla pozytywnej konkluzji;
- należy rekomendować osiągnięcia badawcze mgr. Witolda Szambelana i polecać lekturę wykonanych przez niego opracowań.

Z przekonaniem stwierdzam, że dysertacja doktorska Pana mgr. Witolda Szambelana spełnia warunki określone zgodnie z artykułem 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku. Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce. Wnioskuje zatem do Rady Dyscypliny Archeologia Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu o dopuszczenie dysertacji doktorskiej mgr. Witolda Szambelana do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Elżbieta Małgorzata Kłosińska, prof. UMCS

Elżbieta M. Kłosińska

Lublin, 5 lutego 2026 r.

DZIEKAN
Wydziału Archeologii
prof. dr hab. Andrzej Michałowski

